

УДК 336.1:330.341.1(045)

Чайка І.В.,
асистент кафедри економіки підприємства
та міжнародної економіки,
Вінницький торговельно-економічний інститут
Київського національного
торговельно-економічного університету

ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ ФІНАНСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОГРАМ І ПРОЕКТІВ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. Інноваційна діяльність супроводжується залученням капіталовкладень, розміри яких визначаються змістом і масштабом інноваційних проектів. Підвищення активності реалізації інноваційних проектів на вітчизняних підприємствах є однією з головних передумов стабільності та сталого розвитку національної економіки. Одна з основних проблем, що не дозволяє стати Україні на інноваційний шлях розвитку, – недостатня кількість фінансових ресурсів. У свою чергу, механізм і порядок фінансування науково-технічних й інноваційних програм і проектів значною мірою залежать від загальної концепції й порядку їхнього формування й реалізації, а також від порядку фінансування науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт та інноваційної діяльності і має входити до них як складова частина.

Попри те, що за останні 20 років в Україні набуто певного досвіду розробки й організації виконання цільових програм на державному, регіональному та галузевому рівнях, але ще й дотепер питанням створення й впровадження чіткого механізму їх фінансового забезпечення приділяється мало уваги.

Особливої актуальності ці питання набувають в умовах переходу до ринкових відносин. Зокрема, потребують вирішення проблеми підвищення ефективності фінансового забезпечення інноваційних проектів, створення ефективного механізму багатоканальності джерел фінансування програм, планування й розподілу в їхніх рамках фінансових ресурсів, створення централізованих програмних фондів, повернення виділених бюджетних коштів.

Тому глибоке вивчення питань фінансового забезпечення інноваційних програм та проектів є важливою передумовою для збереження й розвитку науково-технічного потенціалу країни, швидкого й ефективного впровадження новинок в усі сфери її народногосподарського комплексу, забезпечення його структурно-інноваційної перебудови.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наприклад, такими вченими-економістами, як М. П. Волковим [1], М. В. Гусятинським [3], Б. Ф. Заблоцьким [4] проаналізовано організаційні форми фінансування інноваційної діяльності та розроблено способи ефективного фінансового забезпечення інноваційної діяльності в Україні. Шляхи, запропоновані Б. В. Гриньовим [2], П. П. Микитюком [6] сприяють фінансовому забезпеченню інноваційного розвитку підприємств, що послужить істотним поштовхом для підняття економіки України. Фінансування інноваційних програм і проектів досліджують також М. А. Йохна, В. В. Стадник [5]. Даній проблемі присвячує свої дослідження австрійський вчений-економіст Й. Шумпетер [9]. Варто відзначити, що наукових напрацювань за даною темою достатньо багато, проте існують питання, котрі залишаються недостатньо розробленими і не вирішеними, як у теоретичному, так і в практичному аспектах, а саме ведення ефективної державної інноваційної політики та визначення оптимальних шляхів покращення фінансового забезпечення інноваційних програм та проектів.

Постановка завдання. Завдання дослідження полягає в розгляді інноваційних програм та проектів як специфічних об'єктів фінансування, визначенні джерел та проблем фінансового забезпечення інноваційних програм та проектів, а також наданні пропозицій щодо шляхів покращення фінансового забезпечення інноваційних програм та проектів в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливою складовою розвитку підприємств є реалізація інноваційних програм та проектів.

З метою уникнення плутанини у подальшому викладенні результатів проведеного дослідження доцільно уточнити поняття «інноваційний проект», «інноваційна програма».

Інноваційний проект представляє собою комплекс взаємопов'язаних заходів, розроблених з метою створення, виробництва та просування на ринок нових високотехнологічних продуктів за умов встановлених ресурсних обмежень [5, с. 247].

Інноваційна програма представляє собою комплекс інноваційних та інвестиційних проектів, узгоджених за термінами їх виконання, виконавцями, ресурсами, обсягами та джерелами фінансування, який забезпечує ефективне вирішення завдань по створенню та реалізації інновацій. Програма не є простою сукупністю проектів, узгоджених за різними ознаками. Головне, що відрізняє

програму від проекту, це те, що у її структурі обов'язково присутні аналітичні, дослідницькі етапи, на основі результатів яких програма постійно уточнюється, а склад її проектів – змінюється [2].

Інноваційний проект ґрунтується на інновації, що дає змогу радикально вирішити проблеми, які актуальні для підприємства.

Як правило, за масштабами інноваційні проекти значно переважають поточну діяльність за удосконалення технології виробництва чи продукції, отже, потребують значного фінансового забезпечення. Часто це не лише власні кошти підприємства, а й залучені, що підвищує ціну капіталу, інвестованого в проект. Це передбачає ретельне техніко-економічне обґрунтування його комерційної ефективності, оцінку техніко-технологічної здійсності, адекватної конкретним виробничим і фінансово-економічним умовам споживача нововведення [5, с. 247].

Сутність фінансового забезпечення полягає у виділенні певної суми ресурсів з одночасним встановленням джерел їх фінансування для здійснення проектів, робіт, заходів науково-технічної та інноваційної діяльності підприємств і організацій [6, с. 266].

Фінансування інноваційних проектів тісно пов'язане з обґрунтуванням як видів джерел, так і інвесторів. Річ у тім, що за грошові і матеріальні ресурси підприємство мусить платити своїм кредиторам. Навіть за власні ресурси - у формі дивідендів акціонерам.

Отже, вибір джерел фінансування підприємством своїх інноваційних проектів значною мірою залежать від умов запозичень [4, с. 231-232].

Згідно із ст. 18 Закону України «Про інноваційну діяльність», джерелами фінансової підтримки інноваційної діяльності є: кошти Державного бюджету України; кошти місцевих бюджетів і кошти бюджету Автономної Республіки Крим; власні кошти спеціалізованих державних і комунальних інноваційних фінансово-кредитних установ; власні чи запозичені кошти суб'єктів інноваційної діяльності; кошти (інвестиції) будь-яких фізичних і юридичних осіб; інші джерела, не заборонені законодавством України [7].

Джерелами фінансування інноваційних проектів можуть бути вітчизняні та іноземні банки, портфельні фонди, приватні фонди, фонди допомоги, страхові та стратегічні інвестори. При цьому кожен із кредиторів намагатиметься надати такі кошти на вигідних для себе умовах [4, с. 232].

Слід зазначити, що здебільшого інноваційні програми та проекти є досить дорогою справою. Проблема фінансування інноваційних програм та проектів залишається невирішеною, тому що внутрішні інвестори не мають достатньої кількості коштів, або не можуть забезпечити суб'єктів господарювання необхідним обсягом інвестиційних ресурсів. Іноземні інвестори мають ресурси, але не мають бажання вкладати їх в Україну. Тому підприємствам не залишається нічого іншого, як забезпечувати свій науково-технічний розвиток за рахунок власних коштів, тобто чистого прибутку та амортизаційних відрахувань [8].

Якщо у 1992 р. на фінансування державних науково-технічних програм було виділено майже чверть бюджетних коштів на розвиток науки, у 1994 – 15,5%, то у 2004 р. було виділено тільки 0,54% загальних бюджетних витрат на науку, а у 2005 р. – лише 0,38%, незважаючи на те, що відповідно до Закону України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» (2001 р.) для фінансування згаданих програм передбачено виділення не менше 30% бюджетних фінансувань на науку. Слід відзначити, що у найбільш розвинених країнах світу цей показник становить 50 і більше відсотків.

Фактичний обсяг фінансового забезпечення програм унеможлиблює завершення багатьох науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт та своєчасну передачу їх результатів для практичного використання й комерціалізації, уповільнює процес кругообігу коштів, що витрачаються державою на науку та інноваційну діяльність, і тим самим уповільнює перехід економіки на інноваційну модель розвитку.

Недофінансування програм порушує комплексність реалізації програмних заходів, зриває терміни досягнення цілей програми та її основних завдань, що істотно знижує ефективність застосування програмно-цілевих методів при вирішенні найбільш актуальних наукових і науково-технічних проблем.

Незначні обсяги фінансування, що виділяються на реалізацію пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки, не концентруються на великомасштабних проектах зі створення й впровадження у виробництво принципово нових високотехнологічних виробництв та інформаційних систем майбутнього.

Недоліки формування й фінансування реалізації наукових і науково-технічних програм та наукових частин програм іншого спрямування значною мірою є прямим наслідком відсутності або недосконалої існуючої законодавчої, нормативно-правової та методичної бази.

В Україні відсутні також нормативно-правові акти, які б регламентували порядок формування і фінансування інноваційних, соціально-економічних, інвестиційних та інших програм державного рівня [1, с. 466-468].

Таким чином, однією з головних проблем, що гальмують розвиток високотехнологічного сектору економіки, залишається відсутність належного фінансування й недостатньо ефективна державна інноваційна політика, що призводить до скорочення чисельності наукових працівників, ускладнює одержання економічної віддачі у вигляді завершених інноваційних пропозицій та їх реалізації у галузях національного господарства [3, с. 93].

Отже, з метою вирішення даних проблем Україні необхідно знайти такі шляхи, які б значно покращили фінансування інноваційних програм і проектів. До таких шляхів можна віднести:

1. Повною мірою використовувати досвід з цих питань Росії, Білорусі, промислово розвинених країн. Це дасть можливість підвищити конкурентоспроможність економіки країни.

2. За рахунок коштів державного бюджету слід фінансувати: найважливіші науково-дослідні й дослідно-конструкторські роботи; придбання за кордоном ліцензій та найновіших технологій, а також обладнання, необхідного для виконання програм; компенсацію непередбачених втрат виконавців програм від зміни цін в умовах ринку за рахунок цільових дотацій на наукове обладнання, що дорого коштує; придбання контрольного пакету акцій акціонерних товариств, створених для реалізації конкретних програм, та забезпечення необхідного їх курсу, за рахунок використання кон'юнктури ринку цінних паперів [1, с. 468, 471].

3. Для збільшення обсягів фінансового забезпечення інноваційної діяльності необхідно вирішити цілу низку проблем становлення інноваційного сектора в Україні: комерціалізація інноваційної продукції (доведення інноваційних розробок до практичного використання потребує додаткових коштів на великий проміжок часу); надвисокі ризики інноваційної діяльності; нецільове використання та неефективне використання фінансових ресурсів, спрямованих на підтримку інноваційної діяльності (насамперед, державними установами); спекулятивне використання державних пілг (наприклад, венчурними структурами).

4. Однією з важливих умов успішного фінансування інноваційних програм та проектів є залучення до активної творчості науково-технічного інтелекту та персоналу обслуговування. Мова йде про створення умов для формування інтересів і стимулів залученого в інноваційному процесі творчого потенціалу. Звісно, що тут виникають інтереси індивідуальні, колективні, регіональні й державні. Відповідно до інтересів повинна формуватись і система стимулів, яка б зацікавила усіх суб'єктів сприяти створенню та впровадженню інноваційних проектів та реалізовувати їхні інтереси через систему розподілу доходів і прибутків [4, с. 237].

5. Потрібно відшукати форми залучення недержавних коштів в фінансування інноваційного процесу, проте це стане можливим лише в разі утворення сприятливого інвестиційного клімату, в першу чергу – реформа податкової системи, стабільна правова база.

Висновки з проведеного дослідження. Враховуючи вищесказане, можна зробити наступні висновки. Державі потрібно створити сприятливі умови для залучення зарубіжних і вітчизняних інвесторів і суттєво збільшити обсяги фінансування підприємств як тих галузей, де вони вже мають певні здобутки, так і нових галузей і сфер вітчизняного виробництва.

Втілення запропонованих заходів сприятиме функціонуванню наукових та науково-дослідних установ і підприємств, які займаються впровадженням інноваційних програм та проектів; стимулюватиме збільшення іноземних інвестицій у наукові установи, технологічні парки та інші науково орієнтовані галузі. Одночасно політика стимулювання наукової та інноваційної діяльності забезпечить динамічний розвиток всієї економіки та буде фундаментальною основою для покращення рівня життя населення.

Бібліографічний список

1. Волков О. І. Економіка та організація інноваційної діяльності / Волков О. І., Денисенко М. П., Гречан А. П. - [3-є вид.]. - К. : Центр учбової літератури, 2007. – 662 с.
2. Гриньов Б. В. Аналіз проекту нової редакції Закону України «Про інноваційну діяльність» / Б. В. Гриньов, В. А. Гусев // Наука та інновації. – 2010. - № 2. - Т.6. - С. 9-14. [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.economy.com.ua>.
3. Гусятинський М. В. Про державне регулювання розвитку інноваційної діяльності в Україні / М. В. Гусятинський, М. М. Ігнатенко // Економіка АПК. - 2012. - № 9. - С. 89-94.
4. Заблоцький Б. Ф. Економіка й організація інноваційної діяльності : [навч. посіб.] / Б. Ф. Заблоцький. – Львів : Новий Світ-2000, 2007. – 456 с.
5. Йохна М. А. Економіка і організація інноваційної діяльності : [навч. посіб.] / М. А. Йохна, В. В. Стадник. – К. : Видавничий центр «Академія», 2005. – 400 с.
6. Микитюк П. П. Інноваційна діяльність : [навч. посіб.] / П. П. Микитюк, Б. Г. Сенів. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 392 с.
7. Про інноваційну діяльність : Закон України // Відомості Верховної Ради України. – Офіц. вид. – К. : Парлам. вид-во, 2002. - №36. - 266 с.
8. Фінансування інноваційної діяльності в Україні: реалії та перспективи // Укрбізнес / Економіка та фінанси, 2012 [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://analytic.ub.ua/3693-finansuvannya-innovaciynoyi-diyalnosti-v-ukrayini-realiyi-ta-perspektivi.html>.
9. Шумпетер Й. Теория экономического развития : [учеб. пособие] / Й. Шумпетер. – М. : Директ-Медиа, 2007 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://financepro.ru/economy/10158-shumpeter-jj.a.-teoriya-jekonom-razvitija.html>.

Анотація

В статті висвітлено сутність понять «інноваційна програма», «інноваційний проект», наведено класифікацію джерел фінансування інноваційних проектів підприємства. Розглядаються проблеми та шляхи покращення фінансового забезпечення інноваційних програм та проектів в Україні.

Ключові слова: інноваційна програма, інноваційний проект, фінансування, джерела фінансування.

Аннотация

В статье рассмотрены сущность понятий «инновационная программа», «инновационный проект», приведена классификация источников финансирования инновационных проектов предприятия. Рассматриваются проблемы и пути улучшения финансового обеспечения инновационных программ и проектов в Украине.

Ключевые слова: инновационная программа, инновационный проект, финансирование, источники финансирования.

Annotation

The article highlights the essence of the concepts of «innovative program», «innovative project», shows the classification of funding innovative projects company. The problems and ways to improve the financial support of innovative programs and projects in Ukraine.

Key words: innovative program, an innovative project, funding, sources of funding.

УДК 331

**Попель С.А.,
аспірант**

Хмельницький національний університет

РОЗВИТОК ПЕРСОНАЛУ ЯК ЕЛЕМЕНТ СОЦІОТЕХНІЧНОЇ СИСТЕМИ В ІННОВАЦІЙНІЙ МОДЕЛІ УПРАВЛІННЯ

Постановка проблеми. Ефективне управління персоналом на сьогоднішній день є найважливішим фактором конкурентоспроможності підприємства. Все більше підприємств відходять від консервативного напрямку управління персоналом і намагаються розвивати перспективні моделі інноваційного управління. Однією з таких перспективних і інноваційних моделей управління персоналом є соціотехнічний менеджмент.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед чисельних досліджень проведених у напрямку вивчення соціотехнічних систем, заслуговують на увагу праці таких науковців, як: Р. Аккофа, В. Бахмана, Г. Бедного, Дж. Брауна, Г. Зараковський, Л. Ніколова, Ю. Стрелкова, А. Чапаніса, Г. Щокіна. Проте в працях зазначених авторів недостатньо висвітлено проблеми розвитку персоналу як елемента соціотехнічної системи, що і зумовило вибір теми, мети і завдань дослідження.

Постановка завдання. Метою дослідження є обґрунтування розвитку персоналу як елементу соціотехнічної системи інноваційного управління персоналом.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасне підприємство з точки зору системного підходу являє собою складну соціотехнічну систему. Модель соціотехнічної системи підкреслює важливість ролі технології в проектуванні роботи, і на відміну від інших моделей, концентрує увагу на груповій роботі. Основна ідея вчення про соціотехнічні системи полягає у взаємодії людини і технологій у виробничому процесі, а не протиставлення одне одному, взаємодія має здійснюватися таким чином, щоб технологічна ефективність і гуманітарні аспекти не суперечили один одному.

Соціотехнічні системи відіграють важливу роль у процесі конкурентної боротьби на світових ринках, оскільки підприємства, які використовують ці системи мають ряд конкурентних переваг, серед яких можна виділити наступні [1, с. 64-68]:

1. Організаційна філософія.
2. Організаційна структура управління.
3. Новий підхід до розробки робочих місць і ролі виконавця в процесі прийняття рішень.
4. Нова схема розміщення обладнання, яка відповідала б потребам командно-бригадної форми організації праці та забезпечувала прискорення матеріальних потоків на виробництві..
5. Нові форми і методи підготовки і перепідготовки кадрів, більш гнучка кадрова політика, спрямована на гарантування зайнятості..